

Kryzys multilateralnego systemu handlowego: postępująca dezintegracja czy naturalna ewolucja?

Popularnonaukowe streszczenie projektu

Dr hab. Łukasz Gruszczyński

Multilateralny porządek międzynarodowy wydaje się znajdować w głębokim kryzysie. Multilateralizm oznacza proces organizacji relacji pomiędzy państwami (trzema lub więcej) na podstawie uogólnionych zasad postępowania, w oderwaniu od partykularnych interesów uczestników (zysk osiągany jest przez wszystkich uczestników współpracy) oraz w oparciu o tzw. zasadę rozszerzonej wzajemności (korzyści ze współpracy są mniej więcej równo rozkładane). Na przestrzeni ostatnich dekad, multilateralizm stał się podstawą współpracy międzynarodowej, poszerzając znacznie swój geograficzny zakres oddziaływania po zakończeniu zimnej wojny. Współcześnie jednak coraz więcej krajów wydaje się być rozczarowanych funkcjonowaniem systemem. Mocarstwa postrzegają uni- i bilateralne strategie, pozwalające im na maksymalizację wpływów, za skuteczniejsze sposoby zarządzania sprawami międzynarodowymi. Paradoksalnie, mniejsze kraje wydają się być również sfrustrowane działaniem międzynarodowych organizacji i porozumień, uważając, że nie są one zdolne do osiągania deklarowanych celów, zaś ich struktura jest odzwierciedleniem istniejących relacji władzy. Jako przykłady postępującej dezintegracji multilateralnego systemu międzynarodowego można podać decyzję Wielkiej Brytanii o opuszczeniu Unii Europejskiej, wycofywanie się niektórych państw z instytucji i porozumień międzynarodowych (np. Międzynarodowego Trybunału Karnego, UNESCO, Porozumienia paryskiego), czy też trudności w ratyfikacji istotnych umów międzynarodowych (np. Światowego Paktu w Sprawie Migracji). Międzynarodowy porządek handlowy odczuwa te przeobrażenia w szczególnie dotkliwie. Kluczowa jest tu zmiana polityki Stanów Zjednoczonych, które swoimi działaniami podważają wiarygodność, legitymację oraz znaczenie Światowej Organizacji Handlu (WTO).

Celem niniejszego projektu jest analiza aktualnego kryzysu, na przykładzie multilateralnego systemu handlu, celem określenia jego natury, potencjalnych konsekwencji i możliwych sposobów radzenia sobie z nim. W tym kontekście projekt zamierza udzielić odpowiedzi na następujące ogólne pytania badawcze: (a) jaki jest charakter obecnego kryzysu multilateralnego systemu handlu? Jak poważne jest ten kryzys (w odniesieniu do różnych funkcji wykonywanych przez WTO)? (b) Jakie są jego przyczyny? Czy jest on refleksem zmian w amerykańskiej polityce handlowej, głębszej rekonfiguracji geopolitycznych, które mają miejsce na poziomie międzynarodowym, czy raczej dysfunkcjonalności, które istnieją w ramach systemu (lub jakiejś kombinacji wszystkich tych trzech czynników)? (c) W jaki sposób należy na niego odpowiedzieć? Jak radzić sobie z postępującym procesem regionalizacji międzynarodowych stosunków handlowych w ramach wielostronnego systemu?

Temat projektu jest istotny z kilku powodów. Dotyka on kwestii o fundamentalnym znaczeniu z punktu widzenia prawa publicznego międzynarodowego i stosunków międzynarodowych. Multilateralizm jest koncepcją, która znacząco ukształtowała rozwój tych dwóch dziedzin i tworzy ideologiczną podstawę dla obecnie funkcjonującego globalnego porządku. Odnosi się to również międzynarodowego systemu handlu, którego centralnym elementem jest WTO – wzorcowy przykład multilateralnych rozwiązań. W związku z tym, zrozumienie charakteru obecnie następujących zmian wydaje się niezwykle istotne, gdyż będą one miały bezpośredni wpływ na kształt przyszłego międzynarodowego porządku handlowego. Znaczenie projektu nie ogranicza się jednak tylko do wymiaru teoretycznego, ale obejmuje również praktyczny aspekt jego działania. Handel międzynarodowy stanowi podstawę funkcjonowania współczesnego zglobalizowanego świata. Przepływy handlowe, globalne łańcuchy dostaw oraz decyzje inwestycyjne są w dużej mierze zdeterminowane przez prawną architekturę systemu. W konsekwencji nie jest możliwe zrozumienie niektórych globalnych procesów gospodarczych bez uprzedniego zbadania ram prawnych, które tworzą dany system. Warto również dodać, że projekt odnosi się do obszaru, który przechodzi przez proces intensywnych zmian. Ze względu na aktualny i ciągły charakter tych wydarzeń, dziedzina ta pozostaje niedostatecznie zbadana, co tworzy wiele interesujących wyzwań naukowych.